

ДИДАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РОЗРОБКИ ІНТЕГРОВАНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ

Система взаємодії пізнавального і художньо-естетичного інтересів учнів дає можливість синхронного розвитку сенсорних процесів загального естетичного сприйняття історичного навчального матеріалу, естетичного смаку, різнобічної творчої фантазії, образного характеру мислення. Взаємозв'язок мистецтв у процесі вивчення гуманітарних предметів в школі показує, що він сприяє ефективному засвоєнню програмного матеріалу, розвиває емоційну пам'ять, уміння естетично оцінювати явища мистецтва, мотивувати і аргументувати оцінювальні судження, творчі навички, вдосконалені під впливом комплексу мистецтв; допомагає розкрити учням знання як елементи цілісної, єдиної системи.

Ключові слова: цілісність, інтегроване навчання, інтегрована технологія, інтегрований урок, педагогічні умови.

Система взаимодействия познавательного и художественно-эстетического интересов учеников дает возможность синхронного развития сенсорных процессов, общего эстетического восприятия исторического учебного материала, эстетического вкуса, разнообразной творческой фантазии, образного характера мышления. Взаимосвязь искусств в процессе изучения гуманитарных предметов в школе показывает, что он способствует эффективному усвоению программного материала, развивает эмоциональную память, умения эстетически оценивать явления искусства, мотивировать и аргументировать оценочные суждения, творческие навыки, усовершенствованные под воздействием комплекса искусств; помогает раскрыть ученикам знания как элементы целостной единой системы.

Ключевые слова: целостность, интегрированное обучение, интегрированная технология, интегрированный урок, педагогические условия.

The system of interaction of knowledgably and artistic-aesthetic interests of pupils gives possibility синхронного development of sensorial processes, aesthetic perception aesthetic sense various creative phantasy, imaginative character of thinking Interconnection of arts in the process of studying of humanic subjects a school shows that it assists effective assimilation of material, develops emotional memory, the ability to estimate aesthetically phenomenon of arts, motivate and argumentize evaluated qubgement, creative habits, helps to uncover rnoeolledge to pupils as elements of the whole united system.

Keywords: the whols, integrated taught, integrated technology, integrated lesson, technology.

На сучасному етапі розвитку науки і суспільства важливу роль відіграє наявність у вчителя високого рівня сформованості цілісної картини світу. Це відображено в Державній національній програмі „Освіта (Україна XXI століття)”. Нормативні документи (Закон України „Про Загальну середню освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті) націлюють педагогів на те, щоб озброїти учнів не тільки окремими знаннями, вміннями и навичками, але і ключовими компетенціями в різних сферах життя: соціальної, полікультурній, комунікативній, інформаційній, що значно збільшує об’єм інформації, необхідний для засвоєння учнями. Різні способи засвоєння світу (мистецтво, філософія, наука) дають можливість різнобічного виявлення проблеми. Саме тому сьогодні домінуючою тенденцією пізнавального процесу нашої країни є інтеграція.

Мета нашої статті полягає в теоретичному обґрунтуванні інтеграції як освітньої проблеми, виявленні особливостей технології інтегрованих форм навчання учнів та формування готовності її використання майбутніми вчителями. Одним із перспективних напрямів удосконалення змісту освіти є інтегрований підхід у її структурі та організації засвоєння знань учнями середньої школи.

Метою інтегрованої освіти є мотивація гармонічного, цілісного, екологічно здорового мислення, ґрунтованого на свідомому сукупному володінні логічним та образним мисленням. Це той тип мислення, який може дати людині цілісну картину світу і здібний стати інструментом вирішення глобальних проблем в період розвитку суспільства. Результатом освітнього процесу, таким чином, є людина, що володіє гармонічним та цілісним мисленням.

Інтеграція в освіті - це складне, багатофункціональне явище, що охоплює різні ланки загальноосвітнього процесу та окреслює одне із перспективних напрямів удосконалення навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. Узгодження фактів із різних галузей знань, широке використання на практиці у володінні загальнонавчальними вміннями та навичками вагомо впливають на формування наукового мислення учнів. Все це особливо важливо для для

формування в учнів свого погляду на навколишній світ.

Ідеї інтеграції знаходять відображення в трьох основних структурних елементах змісту освіти: системі знань, системі умінь, системі взаємовідношень вчителя і учня. Виходячи із цього, ми даємо визначення основним поняттям в роботі: інтегроване навчання, інтегрована технологія, педагогічні умови.

Під інтегрованим навчанням ми розуміємо процес взаємодії вчителя і учня, який досягає мети в освіті, побудований на принципах інтеграції, реалізуючи науково обгрунтовані педагогічні умови. Під педагогічними умовами ми розуміємо наявність спеціальних факторів, без яких реалізація інтегрованого навчання в середній школі неможлива (соціально-педагогічні і психолого-дидактичні).

Витоки ідей про педагогічну технологію знаходимо в працях відомих педагогів. Вона виступала предметом наукових дискусій на протязі багатьох сторіч. Жоден видатний педагог не міг обійти цю проблему.

Інтегрована технологія - це сукупність процедур та операцій, які гарантують досягнення поставлених задач інтегрованого навчання. У сучасній методиці викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу проблема розробки і проведення інтегрованих занять є актуальною, оскільки диктується завданнями розвитку особистості майбутнього фахівця на основі його внутрішнього потенціалу та з урахуванням прогресивних культурно-історичних і технологічних досягнень країни.

У сучасних педагогічних дослідженнях вивчення і розробка проблеми інтеграції змісту освіти здійснюється за такими напрямками: загально педагогічний, психологічний, дидактико – методичний. Сьогодні ми можемо говорити про наявність педагогічних концепцій, положень та ідей, що визначають зміст інтегровано-педагогічної діяльності в тій чи іншій галузі, рівні реалізації освітньо-виховних завдань. Серед них можна виділити концепції, які безпосередньо своїм предметом мають інтегративні процеси, що відображені в їх назвах. До таких ми відносимо концепції: внутріпредметні інтеграції педагогічних знань (В.І.Загвязинський), систему дидактичних систем

(А.Л.Артем'єва, В.В.Гаврилюк, М.І.Махмутов), інтеграції загальної і професійної освіти (М.М.Берулава, Ю.С.Тюнников), інтегрування змісту професійної освіти (Л.Д. Федотова), інтеграції та диференціації організації навчання (І.Г.Ібрагімов).

Аналіз різних, суттєвих у нас та за кордоном, концепцій інтеграції змісту навчальних предметів підтверджують, що зацікавленість в даній проблемі з роками збільшується. Увага вчених до процесу інтеграції змісту навчальних предметів пояснюється тим, що в останній час цілісність знань ставиться в основу розвитку особистості. Ефективність засвоєння цілісного досвіду, зокрема навчальних предметів, забезпечується інтегрованим процесом мислення, цілісним засвоєнням знань. Таке мислення розвивається у процесі створення системи інтегрованих знань у свідомості учнів. Спосіб інтеграції людських знань складає основу сучасних загальноосвітніх технологій. Назва інтегрованої технології походить від латинського слова, що означає цілісність, неперервність. Ця технологія (за В.Гузєєвим) може бути ефективною для предметів, результати навчання яких можуть бути представлені у вигляді системи задач. До таких предметів можна віднести практично всі шкільні навчальні дисципліни, але сучасний світ фіксує народження нових напрямів науки і мистецтва, що інтегрують усі сфери знання на гуманітарній основі. Злиття культури, науки і природи стало імперативом наукового підходу до пізнання світу.

Та не дивлячись на окремі науково-теоретичні нароби багатьох учених в даному напрямі, недостає конкретних педагогічних, зокрема методичних, розробок інтеграції знань предметів гуманітарного циклу для учнів середнього шкільного віку. Але в практиці середніх навчальних закладів ще недостатньо запроваджується інтеграція змісту навчальних предметів у дидактичній структурі інтегрованого уроку, недостатньо розроблена технологія інтеграції змісту предметів гуманітарного й мистецького циклу в середній загальноосвітній школі, що обмежує можливість процесу внутрішньої взаємодії, взаємопроникнення гуманітарних знань, ефективного підвищення якості навчально-виховного процесу та формування цілісної гармонійно розвиненої

особистості учня. Одним з перспективних напрямків педагогічної практики ми вважаємо цікавий досвід гуманізації загальної освіти через розробку нової педагогічної технології вивчення образотворчого мистецтва та історії України, реалізацією якої є інтеграція набутих знань та умінь у цілісну картину світу, що передбачає формування гуманістичного світогляду учнів, художньо-історичної картини світу. Вивчення мистецтва на матеріалі історії України виробляє вміння знаходити в творах мистецтва історичне джерело, сприяє формуванню історичного мислення учнів, формує вміння узагальнювати й оцінювати інформацію, одержану з різних художньо-історичних джерел.

Джерелами нашої педагогічної технології є досягнення педагогічної, психологічної і соціальних наук, передовий педагогічний досвід, все найкраще, що було надбано у вітчизняній та зарубіжній педагогіці минулих років.

Інтегрована технологія представляє собою синтез досягнень педагогічної науки і практики, сполучення традиційних елементів минулого досвіду і того, що народжено соціальним прогресом, гуманізацією і демократизацією суспільства.

Як показують проведені дослідження, ідеї інтеграції знаходять відображення в трьох основних структурних елементах змісту освіти: системі знань, системі умінь, системі взаємовідносин вчителя і учня. Виходячи із цього, даємо визначення основним поняттям в роботі: інтегроване навчання, інтегрована технологія, дидактичні способи інтеграції змісту предметів гуманітарного та мистецького циклу.

У структурі інтегрованої технології вивчення предметів гуманітарного та мистецьких циклів були використані загальні механізми інтегрованих процесів у навчанні та способи їх реалізації в загальноосвітній середній школі. Ці способи забезпечують цілеспрямовану взаємодію між різними галузями знань.

Покажемо інтеграцію знань на прикладі предметів «Образотворче мистецтво» та «Історія України». Предметом аналізу на ньому виступають багатопланові об'єкти, інформація, сутність яких розкривається в різних навчальних предметах. Структура змісту освіти, як і структура будь-якої системи, характеризується набором компонентів (навчальних предметів) та їх

взаємозв'язками. Тому, поряд з аналізом набору структурних елементів, необхідно виявити й основні взаємозв'язки навчальних предметів.

Виділення одиниць змісту навчальних предметів тісно пов'язано з аналізом структури навчальних предметів та їх типологією. Основними одиницями кожного навчального предмету є елементи провідного для певного компоненту змісту.

У соціальному досвіді як цілісному результаті освоєння дійсності наряду зі знаннями, що представляють теоретичне засвоєння цієї дійсності, є також і способи діяльності, що є практичним засвоєнням світу. Ці способи діяльності стають навичками та вміннями.

Загальним для всіх навчальних предметів дидактичним положенням буде також орієнтація на домінуючі для навчального предмету знання та операційно-діяльні структури цих знань.

Розглянемо систему способів діяльності (умінь), при формуванні яких необхідно виходити із специфіки навчального предмету. Так, наприклад, головною функцією навчального предмету «Мистецтво» є художнє освоєння дійсності.

Широке використання художніх образів при вивченні історії диктується особливостями історичної науки. У процесі вивчення історії учні зустрічаються з рядом низкою матеріалу, закономірностями та особливостями розвитку суспільства, логічними категоріями, тощо мистецтво є образне відображення дійсності, розвиває фантазію, конкретизує історичний матеріал, впливаючи на почуття та свідомість учнів. Разом з тим графічні вміння в образотворчому мистецтві виступають в ролі узагальнених способів діяльності й є одним із спеціальних дидактичних основ для виділення системи умінь та навичок навчального предмету історії, локалізації історичних фактів та процесів у часі та просторі; уміння аналізувати історичний матеріал; уміння його синтезувати та узагальнювати; уміння відтворювати історичний матеріал; образно, емоційно, відповідати на запитання та формулювати їх. Розвинена людська чутливість як фундамент формування морально-ціннісних основ особистості не передається

через знання. Саме мистецтво здатне активно залучати і розвивати всі сфери психіки людини. Мистецтво-символ гармонійної людської діяльності, воно здатне будь-який шкільний предмет перевести в стан невідокремлюваного учнем, а навпаки, легко ним сприйнятого знання та уміння. Тому і головна функція навчального предмета „Образотворче мистецтво” - художнє пізнання дійсності, формування особистості учня, здатного глибоко проникнути в сутність художнього твору й адекватно сприйняти його, щоб суб’єктивне ставлення до твору не суперечило його об’єктивній цінності. Разом із тим, графічні навички виступають у цьому предметі як узагальнені способи діяльності.

Основна функція навчального предмета „Історія України” світоглядно-ідеологічна: формування в школярів важливих світоглядних ідей оволодіння знаннями про закономірності розвитку суспільства. Таким чином, головне в цьому предметі - знання. Тому, на відміну від образотворчого мистецтва, не будь-який вид навичок, а лише знання виконують у цьому предметі інтегруючу роль і служать однією із спеціальних дидактичних основ для набуття вмінь та навичок. Викладене свідчить, що спеціальні, властиві лише конкретному навчальному предмету елементи конкретизуються в більш загальні дидактичні основи. На прикладі курсу з історії України та образотворчого мистецтва в 5 класі нами був дидактично розроблений і перевірений інтегрований підхід до вивчення предметів гуманітарного та мистецького циклу, складовими якого були розроблені способи інтеграції знань шляхом наочно-образного, аудіовізуального відображення історичної інформації та репродуктивного закріплення навчального матеріалу діями графічного та творчо-пошукового характеру. Практично втілений у навчальний процес загальноосвітньої середньої школи інтегрований курс вивчення історії України та образотворчого мистецтва в 5 класі (1 година на тиждень) передбачав взаємопов’язане формування діалектико-матеріалістичного світогляду учнів та художньо-історичної картини світу.

Кожен шлях інтеграції навчальних предметів загальноосвітньої школи володіє окремим рівнем унікальності та самобутності, але в плані реалізації всі

вони виконують конкретну технологію планування і організації інтегрованого уроку.

Таким чином, у сучасній школі можуть мати місце різні шляхи реалізації інтеграції, об'єднані однією технологією. Як показує практика, конструювання і проведення інтегрованих уроків бажано здійснювати за таким планом.

1. Теоретична підготовка вчителів: знайомство з поняттям «інтеграція», методологічними основами, специфікою та способами її реалізації.
2. Детальний аналіз навчальних програм з предметів та виявлення загальних питань, що виносяться на інтегроване вивчення.
3. Визначення рівня узгодження предметів (рівень теорії, законів, понять, загальної методики взаємодії, конструювання інтегрованого уроку (підбір певних форм, методів, прийомів та засобів навчання)
4. Відбір навчального матеріалу для здійснення інтегрованого вивчення.
5. Тематичне планування (з урахуванням згоди за часом, планування на подальшу перспективу).

Побудова базових курсів на основі інформаційно-категоріального підходу ініціювала створення нових форм роботи з навчальною інформацією. В якості такої форми були розроблені освітні проекти. Освітній проект – це сукупність навчальних задач міжпредметного характеру, об'єднаних на основі загально сюжетної лінії. У ході вирішення навчальної задачі учнями здійснюється процес осмислення необхідних знань і формуються способи оволодіння ними, важливішим із яких ми вважаємо тестування та моделювання, створення інтегрованої системи цілісних історичних знань і графічних умінь.

Таким чином, використання в практиці навчання середньої школи інтегрованої технології дозволяє розкрити учням знання як елементи цілісної, єдиної системи.